

ПРИНЦИПИ СЕМАНТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ, ЩО ПОЗНАЧАЮТЬ ІНТЕНСИВНІСТЬ НЕГАТИВНОГО ПСИХО-ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ, РОСІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Д. Є. Ігнатенко

1. У роботі аналізуються особливості семантичної організації фразеологічних одиниць (далі – ФО), що позначають інтенсивність негативного психо-емоційного стану в англійській, німецькій, російській та українській мовах.

1.1. *Мета* пропонованого дослідження полягає у виявленні принципів вираження інтенсивного негативного психо-емоційного стану у ФО порівнюваних мов.

1.2. *Матеріал дослідження* склали 841 ФО (англ. – 217 ФО, нім. – 208 ФО, рос. – 201 ФО, укр. – 215 ФО), отримані методом суцільної вибірки із одно- та двомовних фразеологічних словників зіставлюваних мов, пор.: *like a cat on a hot tin roof* ‘дуже схвильований, стривожений’; нім. *jmdn, etw. hassen wie die Pest* ‘дуже сильно ненавидіти кого- / що-небудь’; рос. *как на горячих углях* ‘бути вкрай схвильованим’; укр. *боятися, як вогню* ‘дуже сильно боятися’.

2. Природа емоцій та особливості їхньої вербалізації завжди цікавили психологів та лінгвістів. Цей інтерес зумовлюється тим фактором, що емоції певною мірою проявляються в усіх сферах діяльності людини, враховуючи і мовну. Негативний психо-емоційний стан у роботі розуміється як певний психічний процес обмеженої тривалості, в якому виявляються різні почуття суб’єкта (гнів, страх та ін.), які мають різноманітні форми свого фізіологічного вираження (сльози, тремтіння і под.). Таким чином негативні емоції чинять деструктивний вплив на психіку і фізичний стан людини загалом.

Інтенсивність негативного психо-емоційного стану виражає його кількісну характеристику, тобто визначає ступінь та силу вияву емоції, яку відчуває суб’єкт. Фактично ФО, що позначають інтенсивність негативного психо-емоційного стану передають смисл лексичної функції *Magn* (в термінології Ю.Д. Апресяна) [1].

3. Інтенсивність негативного психо-емоційного стану може виражатись експліцитно (різними мовними засобами у формальній структурі фразеологізмів) та імпліцитно (закодована у словникових тлумаченнях фразеологізмів, їх внутрішній формі тощо).

3.1. Експліцитне вираження інтенсивності негативного психо-емоційного стану репрезентується у структурі ФО такими мовними засобами:

а) дієсловами фізичної дії / впливу (*стукати, бити*), деструкції (*гризти, розривати*), пор.: нім. *jmdm. das Herz zerreißen* букв. ‘розірвати кому-небудь серце’; рос. *рвать на себе волосы* ‘бути у відчаї, сильно горювати’;

б) словотворчими елементами (найчастіше префіксами), які часто вказують на граничність вияву психо-емоційного стану, пор.: нім. *sich die Augen ausweinen* букв. ‘виплакати очі’, рос. *выплакать глаза*; укр. *виплакати очі*;

в) порівняльними конструкціями; такі компаративні ФО, маючи яскраво виражений антропоцентричний характер (пор. "... людина, пізнаючи світ, зіставляє і порівнює усе із собою" [2: 7]), часто будуються на "граничних порівняннях" стану людини з тваринами / предметами, пор.: англ. *like a cat on a hot tin roof* букв. ‘як кіт на гарячому залізному даху’, тобто дуже схвильований; нім. *jmdn, etw. hassen wie die Pest* букв. ‘ненавидіти кого-, що-небудь як чуму’, тобто дуже сильно ненавидіти; рос. *как на горячих углях*, тобто бути вкрай схвильованим; укр. *боятися, як вогню*, тобто дуже сильно боятися;

г) рефлексивними дієсловами, які вказують на всеохопність певного психо-емоційного стану (у німецькій мові – за допомогою сполучення дієслова з займенником *sich* (у формах давального або знахідного відмінків), який маркує повне або часткове охоплення суб'єкта дієслівною дією, в англійській – за допомогою займенника *oneself*, а в українській та російській мовах – за допомогою частки *-ся (-сь)* в аналогічних функціях, пор.: нім. *sich die Augen ausweinen* букв. 'виплакати очі'; рос. *сердце кровью обливаётся*, тобто хтось має сильний душевний біль; укр. *обливатися слізьми*, тобто хтось дуже сильно плаче.

3.2. Імплицитний спосіб вираження інтенсивності в аналізованих ФО представлений у їхніх словникових тлумаченнях і може виражатися:

а) прислівниками з інтенсифікованим значенням («інтенсифікатори») (англ. – *very, extremely, greatly*; нім. – *sehr, heftig, äußerst*; рос. – *очень, сильно*; укр. – *дуже, сильно*), пор.: англ. *be jumping up and down* <be very angry or upset> 'бути дуже розгніваним або засмученим'; нім. *Gift und Galle speien / spucken* <*sehr wütend sein, ausfallend*> 'бути дуже розгніваним, агресивним'; рос. *до безумия ненавидеть* <*очень сильно ненавидеть*>; укр. *боятися мов скаженого собаки* <*дуже сильно боятися*>;

б) компонентами із прихованою семантикою інтенсивності («інтенсиви»), яку можна виділити шляхом додаткової лексикографічної дефініції складового компонента у тлумаченні ФО, пор.: *auf achtzig sein* <*vor Wut rasen*> 'шаленіти від гніву'; рос. *метать перуны* <*гневаются на кого-либо*>; укр. *аж рвати на собі волосся* <впадати у великий відчай, розпач>.

4. Семантичні підгрупи ФО описуються за допомогою формул тлумачення (ФТ) [1: 69] на основі подібності їхніх словникових тлумачень.

4.1. ФО з ФТ "*X (істота) перебуває у надзвичайно підвищеному стані Cond neg. (гнів, злість, страх, тривога та ін.)*" (англ. – 137, нім. – 158, рос. – 139, укр. – 168). Ця група ФО є найчисленнішою в усіх порівнюваних мовах, пор.: англ. *be up in arms* <to be very angry and ready to argue or fight> 'бути дуже сердитим та готовим сваритися або битися'; нім. *aus dem Anzug springen* <*sich aufregen*> 'хвилюватися, нервувати'; рос. *бросает в жар* <кто-либо приходит в сильное волнение, в крайне возбужденное состояние>; укр. *сказ нападає* <кого-небудь охоплює сильне почуття гніву, роздратування і т. ін.>.

4.2. ФО з ФТ "*X (людина) починає перебувати у надзвичайно підвищеному стані Cond neg. (гнів, печаль, роздратованість та ін.)*" (англ. – 28, нім. – 20, рос. – 5, укр. – 4), пор.: англ. *go off the rails* <begin behaving in a strange, abnormal, or wildly uncontrolled way> 'починати поводитися дивно, ненормально або надзвичайно неконтрольовано'; нім. *aus der Haut fahren* <*wütend werden*> 'ставати розлютованим'; рос. *волосы шевелятся* <кто-то испытывает чувство страха, ужаса>; укр. *як вогнем пече* <хто-небудь дуже страждає морально; хтось занепокоєний чимсь>.

4.3. ФО з ФТ "*X (істота / неістота) певним чином казує Y (істоту) перебувати у надзвичайно підвищеному стані Cond neg. (страх, схвилюваність, гнів та ін.)*" (англ. – 52, нім. – 30, рос. – 35, укр. – 43), пор.: англ. *scare the bejesus out of someone* <frighten someone very much> 'дуже сильно когось лякати'; нім. *jmdm. das Herz schwer machen* <*jmdm. sehr traurig machen, tief bekümmern*> 'робити когось дуже засмученим, глибоко хвилювати'; рос. *вывернуть душу* <сильно тревожит, волновать, мучить>; укр. *висотувати нерви* <виснажувати кого-небудь, спричиняти знервованість>.

Література

1. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика : синонимические средства языка / Ю. Д. Апресян. – М. : Наука, 1974. – 367 с.

2. Мізін К. І. Усталені порівняння англійської, німецької, української та російської мов в аспекті зіставної лінгвокультурології: автореф. дис. ... док. філол. наук: 10.02.17 / К. І. Мізін. – К.: КНЛУ, 2012. – 32 с.